

sentint des d'abans d'aquells fets. Però aleshores degué rebre un fort augment de popularitat.

Comparem amb tot això el fr. *grivois* 'llibertí, llicenciós', argot fr. *grive* 'guerra', llgd. (> fr.) *grigou* 'avar, sòrdid', fr. *grec* «tricheur» (FEW IV, 211b), prov. *grè, grègo*, «vagabond, filou», que sembla haver tingut ampli redundament fraseològic en el provençal mistralenc, en tot el que tracti d'apunyegaments o bravates: «se noun vòs passà per un ome de bos, / digo grègo!», traduït per «accepte le défi» (literàriament 'digueu, grega!') en *Calendau* (XI, 71.1). *Pie grièche* 'lanius excubitor' (ocell famós pel seu caràcter barallívol), «femme criarde et querelleuse» (Oudin) etc. Cf., encara, *RIFA/rijar*. I un paral·lel d'eloqüent força demostrativa és el men. *armar* + *grènc*: «cercar raons, moure discussió, disputa etc.» (Ferrer Ginart, *Rondaies de Menorca*, 220), que curiosament ha passat per malla al menorquí Moll, creador d'*AlcM*: evidèntment de *gre(z)-enc = gre(z)esc*.

DERIV.: *Gresquejar*. *Gresquero*. *Engrescar* [Belv.]: «C. Ella, al contrari..., bufona, / ab un garbo y un d'allò... / Vaja... re... afigura't jo / que ara 'm vestissen de dona. / G. Puff... y ab axò us engresquen? / Vaya uns gustos!», *L'Esquella de la Torratxa*, p. 35; «aficionarse», *DBal.*; «ab lo grup de noyes altre cop s'engrasca la conversa», Pons Mass. (*La Colla del C. IX*, 122); però també transitiu: «Vaja, mestressa, no 'm caso. —Mira, que quan voldràs no hi seràs a temps. —Què vol dir? que 's pensa que comenso avuy a engrescar minyones?», Em Vilanova (*Mondlegs*, 10); *engrescador* 'entusiasmant'; *engrescament* [1917, *DOrt.*].

COMPOST: «És un +engrescaminyones», «és un +engrescanoies».

1 *T. del Xè III*, 116; de passada, com que MGadea observa amb perfecte rigor la seva norma d'accentuar gràficament amb greu totes les *ee* obertes, i deixar sense accent només les tancades, tenim prova que la pronúncia valenciana és amb *é*; és sabut que el cat. or. fa aquest mot amb *é*, i *AlcM* dona testimoni que és amb *é* a les Illes. Tot, com s'ha d'esperar. — 2 «ALCALDE: De què vivís?... HOMBRE: De pelear. / ALCALDE: Con quién peleáis? HOMBRE: Mire usted, / «cuando alguna gresca hay / luego yo hecho un Lucifer, / y en tono de meter paz / la revuelvo, echado el ojo, / a quien lo puede pagar», c. 1640, *Nueva Bibli. Aut. Esp.* XVIII, 825b. 3 Dotzenes d'exs. en els «pamperos» (premsa de Bs. Aires; en el *Martín Fierro* i en tots els escriptors «gauchescos»), cf. Tiscornia, *Martín Fierro, editado y comentado*, p. 419.

GRESOL, 'llum d'oli', 'recipient per fondre matèries a altes temperatures', antigament *eresol*, que és encara la forma usada pels valencians i tortosins: junt amb l'oc. ant. *erosol*, gascó *grusò*, el fr. ant. *croisuel* (avui *creuset*), l'it. *crogiuolo*, i el cast. ant. *eresuelo* pressuposa una base *CRUSIOLU d'origen incert, probablement derivada de l'adjectiu pre-romà *KRŌSOS 'buit de dins', que ha donat el fr. *creux* i l'oc. i cat. arcaic *eros id.* (el cast. i port. *eresol* és manlleu del català i el

basc *krusulu* etc. és rebut també del romànic). □ 1.ª doc.: creol 1299, *eresol* 1363, *erosol* 1364, *eresol* 1507.

La documentació de *eresol* és abundosa. Molt coneguda ja la de 1371 (Jacme March) fins avui, amb molts exemples en els Ss. XIV i XV.¹ Però en realitat en català ja hi ha molta doc.^o anterior: *eresols* en un doc. de Corbins, de 1299 (*BABL* II, 71), amb un anul·lament de la -s- intervocàlica, al qual no haurà estat estranya la influència de *gre(s)ala* i *gre(s)a*, que ja hem vist obrant, en la nota 1. L'*InuLC* en registra 25 exemples, en docs. des de 1363 a 1411, *eresol* en el primer, *erosols* el 1364, 1388, 1399, i de més a més el femení (augmentatiu) «una *erasola* de 6 lums», 1389, «dos *erosoles* de terra per fondre plom» 1399, «una *erosola* de letó per l'obrador» 1433.

El significat antic era 'llumener', 'llum d'oli',² de vegades 'llum de ganxo', o el del cast. *crisuela*: o sigui la cassoleta inferior de les llumeneres, destinada a rebre l'oli que cau de la «candleja».

Per aquest temps el llumener o una d'aquestes parts devia ser d'argila, terra o pedra, com els que encara es conserven en el territori arcaïtzant d'Eivissa (Spelbrink, *BDC* XXIV, 262n.), com sigui que Eiximenis (1385) els cita entre la vaixel·la d'aquest material: «ter-rassos, escudelles, *eresols*, llibrells, rajoles» (*Regiment, NCL.*, 32.28) i Timoneda encara esmenta una *eresola de terra* en el S. XVI.³ Em diu En J. Giner que ell i els seus amics han vist *eresols* de terra o d'argila encara a Albaida, Cocentaina i Bocairent, i que En Fr. Martínez i Martínez havia aplegat una col·lecció particular de *eresols* antics, entre els quals abundaven els de terrissa.⁴

Era fàcil, per tant, el pas semàntic al gresol metàl·l·lúrgic, eina de matèria i forma semblants, i el trobem ja consumat en dos docs. valencians de monederia de l'any 1417 (*BDC* XXIV, 105). Com tants altres termes de fonèria i d'acunyament (*V. cendra, copellan, CRAZA, FEBLE, PEROL, RIEL* en el *DECH* etc., i potser *CECA = SECA*; el mot *urdillas* que en la llei castellana de 1497 acompanya *crisoles* és el cat. *ordilles* 'eines' USITILIA), el castellà va manllevar el mot català⁵ en el S. XV, canviant-hi la *e* en la *i* de *eresol* per influència dels nombrosos termes d'alquímia en *crisol* (gr. *χρυσός* 'or'), que corrien aleshores (cf. la grafia *chrysol* recomanada pel *DAut.*). Del castellà vingué després el port. *crisol* [1647, Bento Pereira], i el gall. *cruxol* (segons Valladares, i així de fet ho lleigeixo en un article de Maria T. Barro, *Grial*, n.º 32, 1971, p. 206), que sembla haver mantingut rastre del grup etimològic -sʃ- de què parlarem.

Però hi havia hagut en castellà forma autòctona, durant l'Edat Mitjana: el cast. ant. *eresuelo* significava 'llumener' i es troba en el *L. de Alex.* (P, 2529c --- *crisuelo* en O, 32d)⁶ i en diversos inv. aragonesos dels anys 1365-1403 (*BRAE* IV, 344, 345, 354, 526), *crusuelo* en un doc. de la Rioja de l'a. 1289 (MzPi., *Doc. Lings.*, 130.32); més endavant el mot va caure en desús, si bé el femení *crisuela* s'aplica encara, en la *Picara Justina* (1605) a la cassoleta inferior de les llumeneres,